

Inhoud

WOORD VOORAF	13
INDELING VAN DE CONSONANTEN	15
DEEL 1	
DE CONSONANTGROEPEN	17
P – B – M	19
p is een orale, stemloze, bilabiale occlusief	19
1. p in lettergrepen	19
2. p vooraan in een woord	20
3. p midden in een woord	22
4. Wisselrijtjes p midden – achteraan	23
5. p achteraan in een woord	23
6. p in verbindingen midden in een woord	24
7. Gemengde toepassingen	25
8. Discriminatie p – f	26
b is een orale, stemhebbende, bilabiale occlusief	27
1. b in lettergrepen	27
2. b vooraan in een woord	28
3. b midden in een woord	30
4. b in verbindingen midden in een woord	31
5. Gemengde toepassingen	32
6. Discriminatie b – w	33
7. Discriminatie b – v	34
m is een nasale, stemhebbende, bilabiale occlusief	35
1. m in lettergrepen	35
2. m vooraan in een woord	36
3. m midden in een woord	38
4. Wisselrijtjes m midden-achteraan	39
5. m achteraan in een woord	39
6. m in verbindingen midden in een woord	41
7. Gemengde toepassingen	42
8. Discriminatie m – n	42
Assimilatie en discriminatie p – b – m	44
1. Assimilatie b – p	44
2. Discriminatie p – b	44
3. Discriminatie b – m	45
4. Discriminatie p – b – m	47
5. Tekst p – b – m: ‘Op de rechtbank’	48
6. Tekst p – b – m: ‘Het bombardement op Mortsel’	49
7. Tekst b: ‘Boere-Charleston’ door Paul Van Ostaijen	50
F – V – W	51
f is een orale, stemloze, labiodentale fricatief	51
1. f in lettergrepen	51
2. f vooraan in een woord	52
3. f midden in een woord	53

4. Wisselrijtjes f midden - achteraan	54
5. f achteraan in een woord	55
6. f in verbindingen midden in een woord	56
7. Gemengde toepassingen	57
8. Discriminatie f - p	57
v is een orale, stemhebbende, labiodentale fricatief	58
1. v in lettergrepen	58
2. v vooraan in een woord	59
3. v midden in een woord	60
4. v in verbindingen midden in een woord	62
5. Gemengde toepassingen	62
6. Discriminatie v - p	63
w is een orale, stemhebbende, bilabiale semivocaal	64
1. w in lettergrepen	64
2. w vooraan in een woord	65
3. w midden in een woord	67
4. Wisselrijtjes w midden - achteraan	67
5. w achteraan in een woord	68
6. w in verbindingen midden in een woord	69
7. Gemengde toepassingen	70
8. Discriminatie w - b	70
9. Discriminatie w - m	71
Assimilatie en discriminatie f - v - w	72
1. Assimilatie v - f	72
2. Discriminatie f - v	72
3. Discriminatie f - w	73
4. Discriminatie v - w	73
5. Discriminatie f - v - w	74
6. Tekst f - v - w: 'Bericht van faling'	75
7. Tekst f - v - w: 'Een gezellig avondje' door G. Bomans	75
8. Tekst f - v - w: 'Antwoord' door Frederic Brown	77
T - D - N	78
t is een orale, stemloze, apico-alveolare occlusief	78
1. t in lettergrepen	79
2. t vooraan in een woord	79
3. t midden in een woord	81
4. Wisselrijtjes t midden - achteraan	82
5. t achteraan in een woord	82
6. t midden in een woord	85
7. Gemengde toepassingen	86
8. Discriminatie t - k	87
d is een orale, stemhebbende, apico-alveolare occlusief	88
1. d in lettergrepen	88
2. d vooraan in een woord	89
3. d midden in een woord	91
4. d in verbindingen midden in een woord	92
5. Gemengde toepassingen	93
n is een nasale, stemhebbende, apico-alveolare occlusief	95
1. n in lettergrepen	95
2. n vooraan in een woord	96
3. n midden in een woord	97
4. Wisselrijtjes n midden-achteraan	98
5. n achteraan in een woord	98
6. n in verbindingen midden in een woord	100
7. Gemengde toepassingen	101
8. Discriminatie n - ng	102

Discriminatie t - d - n	103
1. Assimilatie t - d	103
2. Discriminatie t - d	103
3. Discriminatie d - n	104
4. Discriminatie t - d - n	105
5. Tekst t - d - n: 'Liefde'	106
6. Tekst t - d - n: 'Er is geen vergeten' door Pablo Neruda	108
L - R	110
l is een orale, stemhebbende, apico-alveolare lateraal	110
1. l in lettergrepen	111
2. l vooraan in een woord	111
3. l midden in een woord	113
4. Wisselrijtjes l midden - achteraan	114
5. l achteraan in een woord	115
6. l in verbindingen midden in een woord	117
7. Gemengde toepassingen	118
8. Tekst l: 'Zo'n luie kerel' door An H. De Groot	118
9. Tekst l: fragment uit 'De kleine prins' door A. de Saint-Exupéry	119
10. Tekst l: fragment uit 'De koele minnaar' van: Hugo Claus	120
r is een orale, stemhebbende, apico-alveolare trilklank	121
Aanbreng van r, vertrekkend vanuit t of d	121
R is een orale, stemhebbende, uvulare trilklank	123
1. r in lettergrepen	123
2. r vooraan in een woord	124
3. r midden in een woord	126
4. r midden in een woord: dactyluswoorden	127
5. Woordenrijtjes, vertrekkend vanuit woorden met r vooraan	128
6. Wisselrijtjes r midden - achteraan	129
7. r achteraan in een woord	129
8. r in verbindingen midden in een woord	131
9. Moeilijke verbindingen met r in het midden van een woord	132
10. Gemengde toepassingen: r meerdere keren in een woord	133
11. Discriminatie r - j	133
12. Discriminatie r - w	134
Discriminatie l - r	135
1. l - r in lettergrepen	135
2. Wisselrijtjes l - r	135
3. Zinnen	136
4. Tekst l - r: 'De Leie' door Cyriel Buysse	137
5. Tekst l - r: 'Belachelijk' door Frederic Brown	138
6. Tekst l - r: 'Feilloos' door Ethel Portnoy	139
7. Tekst l - r: 'De boor is los' door Joep van 't Hek	139
S - Z	141
s is een orale, stemloze, apico-alveolare fricatief	141
1. s in lettergrepen	142
2. Aanbrengen van s vanuit t	143
3. Aanbreng van s vanuit f	143
4. s vooraan in een woord	144
5. s midden in een woord	146
6. Wisselrijtjes s midden - achteraan	147
7. s achteraan in een woord	147
8. s in verbindingen midden in een woord	149
9. Gemengde toepassingen	150
z is een orale, stemhebbende, apico-alveolare fricatief	152
1. z in lettergrepen	152
2. z vooraan in een woord	153
3. z midden in een woord	154
4. z in verbindingen midden in een woord	155

Discriminatie s - z	156
1. s - z in lettergrepen	156
2. Wisselrijtjes s - z	156
3. Zinnen	157
4. Tekst s - z: 'Niets' door Godfried Bomans	157
5. Tekst s - z: 'Kaas met gaatjes' door Roger Van de Velde	158
6. Tekst s - z: 'Berceuse nr. 2' door Paul Van Ostaijen	158
7. Tekst s - z: 'Vorst' door Paul Van Ostaijen	158
SJ - ZJ	160
sj is een orale, stemloze, palatale fricatief	160
1. sj in lettergrepen	160
2. sj vooraan in een woord	161
3. sj midden in een woorden	162
4. sj in verbindingen	163
zj is een orale, stemhebbende, palatale fricatief	164
1. zj in lettergrepen	164
2. zj vooraan in een woord	165
3. zj midden in een woord	165
4. zj in verbindingen	165
Discriminatie sj - zj	166
1. sj - zj in lettergrepen	166
2. sj - zj samen in een woord	166
3. Discriminatie s - sj en z - zj	166
4. Tekst sj - zj: 'Uitstap'	166
G - H - CH	168
g is een orale, stemhebbende, velare fricatief	168
1. g in lettergrepen	168
2. g vooraan in een woord	169
3. g midden in een woord	171
4. g in verbindingen midden in een woord	172
5. Gemengde toepassingen	172
6. Discriminatie g - j	173
h is een orale, stemhebbende, laryngale semivocaal	174
1. h in lettergrepen	174
2. h vooraan in een woord	175
3. h midden in een woord	176
4. h in verbindingen midden in een woord	177
5. Gemengde toepassingen	177
ch is een orale, stemloze, velare fricatief	178
1. ch in lettergrepen	178
2. ch vooraan in een woord	179
3. ch midden in een woord	179
4. ch achteraan in een woord	179
5. ch in verbindingen midden in een woord	180
Discriminatie g - h - ch	182
1. g - h - ch in lettergrepen	182
2. Discriminatie g - h	182
3. Discriminatie h - (-)	183
4. Tekst g - h - ch: 'Het huwelijk'	184
5. Tekst g - h - ch: 'Een archeologische vondst'	184
6. Tekst g - h - ch: 'Begroting voor twintigtwintig'	185
7. Tekst g - h - ch: 'De dag zal komen' door Rik Torfs	185
J, K, NG, NJ, G	187
j is een orale, stemhebbende, palatale semivocaal	187
1. j in lettergrepen	187
2. j vooraan in een woord	188
3. j midden in een woord	189

4. Wisselrijtjes j midden - achteraan	191
5. j achteraan in een woord	192
6. Gemengde toepassingen in zinnen	192
k is een orale, stemloze, velare occlusief	193
1. k in lettergrepen	193
2. k vooraan in een woord	194
3. k midden in een woord	196
4. Wisselrijtjes k midden - achteraan	197
5. k achteraan in een woord	198
6. k in verbindingen midden in een woord	199
7. Gemengde toepassingen	200
8. Discriminatie k - ch	201
ng is een nasale, stemhebbende, velare occlusief	202
1. ng midden in een woord	202
2. ng achteraan in een woord	202
3. ng in verbindingen midden in een woord	203
nj is een samengestelde, stemhebbende occlusief	205
1. nj midden in een woord	205
2. Discriminatie nj en n-j	205
g/ is een orale, stemhebbende, palatale occlusief	206
1. g/ midden in een woord	206
Discriminatieoefeningen j - k - ng - nj - g	207
1. Discriminatie p - t - k	207
2. Discriminatie ng - ngk	207
3. Discriminatie nj - ngk	207
4. Tekst j - k: 'Gelijk' door Ernst van Altena	207
5. Tekst k - ng - j: 'De film' door Menno ter Braak	208
6. Tekst k: 'Ik ben een heel klein beetje gek' door Ernst van Altena	209

DEEL 2

MEDEKLINKER-

VERBINDINGEN VOORAAN EN ACHTERAAN

B	213
1. bl in verbindingen vooraan	213
2. br in verbindingen vooraan	214
CH	216
1. ch in verbindingen achteraan	216
2. cht in verbindingen achteraan	216
D	218
1. dr in verbindingen vooraan	218
2. dw in verbindingen vooraan	219
F	220
1. fl in verbindingen vooraan	220
2. fr in verbindingen vooraan	221
3. fs in verbindingen achteraan	222
4. fst in verbindingen achteraan	222
5. ft in verbindingen achteraan	223
G	224
1. gl in verbindingen vooraan	224
2. gr in verbindingen vooraan	225

J		226
	1. js in verbindingen achteraan	226
	2. jt in verbindingen achteraan	226
K		227
	1. kl in verbindingen vooraan	227
	2. kn in verbindingen vooraan	228
	3. kr in verbindingen vooraan	229
	4. ks in verbindingen achteraan	230
	5. kst in verbindingen achteraan	231
	6. kt in verbindingen achteraan	231
	7. kw in verbindingen vooraan	233
L		235
	1. lch in verbindingen achteraan	235
	2. lf in verbindingen achteraan	235
	3. lft in verbindingen achteraan	236
	4. lk in verbindingen achteraan	236
	5. lkt in verbindingen achteraan	237
	6. lm in verbindingen achteraan	237
	7. lp in verbindingen achteraan	238
	8. ls in verbindingen achteraan	239
	9. lt in verbindingen achteraan	239
M		241
	1. mp in verbindingen achteraan	241
	2. ms in verbindingen achteraan	242
	3. mst in verbindingen achteraan	243
	4. mt in verbindingen achteraan	243
N		245
	1. ns in verbindingen achteraan	245
	2. nst in verbindingen achteraan	246
	3. nt in verbindingen achteraan	247
NG		249
	1. ngk in verbindingen achteraan	249
	2. nkt in verbindingen achteraan	249
	3. ngst in verbindingen achteraan	250
	4. ngt in verbindingen achteraan	250
P		251
	1. pje in verbindingen achteraan	251
	2. pl in verbindingen vooraan	252
	3. pr in verbindingen vooraan	253
	4. ps in verbindingen vooraan	254
	5. ps in verbindingen achteraan	255
	6. pt in verbindingen achteraan	256
R		258
	1. rch in verbindingen achteraan	258
	2. rcht in verbindingen achteraan	258
	3. rf in verbindingen achteraan	259
	4. rft in verbindingen achteraan	259
	5. rk in verbindingen achteraan	260
	6. rkt in verbindingen achteraan	260
	7. rm in verbindingen achteraan	261
	8. rmt in verbindingen achteraan	262
	9. rn in verbindingen achteraan	262
	10. rnt in verbindingen achteraan	262
	11. rp in verbindingen achteraan	263
	12. rpt in verbindingen achteraan	263
	13. rs in verbindingen achteraan	264

14.	rst in verbindingen achteraan	264
15.	rt in verbindingen achteraan	265
16.	rts in verbindingen achteraan	266
S		267
1.	sch in verbindingen vooraan	267
2.	schr in verbindingen vooraan	268
3.	sf in verbindingen vooraan	269
4.	sk in verbindingen vooraan	270
5.	sk in verbindingen achteraan	270
6.	sl in verbindingen vooraan	270
7.	sm in verbindingen vooraan	272
8.	sn in verbindingen vooraan	273
9.	sp in verbindingen vooraan	274
10.	sp in verbindingen achteraan	276
11.	spl in verbindingen vooraan	276
12.	spr in verbindingen vooraan	276
13.	st in verbindingen vooraan	277
14.	st in verbindingen achteraan	279
15.	str in verbindingen vooraan	281
16.	sw in verbindingen vooraan	282
T		283
1.	tr in verbindingen vooraan	283
2.	ts in verbindingen achteraan	284
3.	tst in verbindingen achteraan	285
4.	tw in verbindingen vooraan	286
V		287
1.	vl in verbindingen vooraan	287
2.	vr in verbindingen vooraan	288
W		290
1.	wt in verbindingen achteraan	290
Z		291
1.	zw in verbindingen vooraan	291
BIBLIOGRAFIE		293

Woord vooraf

Een goede articulatie is belangrijk, zowel in het beroepsleven als privé. Net zoals je houding en je stem, bepaalt je uitspraak mee hoe je door je omgeving wordt gepercipieerd. Voor sommigen betekent dat het perfectioneren van de uitspraak, bijvoorbeeld om professionele redenen. Anderen hebben nood aan correctie van een aantal klanken, of moeten zelfs bepaalde klanken van de Nederlandse taal aanleren, die in hun moedertaal niet worden gebruikt. Ook de logopedist/spraaktherapeut wordt dagelijks geconfronteerd met kinderen die tijdens hun spraakontwikkeling bepaalde klanken verkeerd of niet uitspreken, en in een klinische omgeving met patiënten die om medische redenen problemen hebben met uitspraak.

Dit is niet het eerste, noch het enige boek dat praktische oefeningen bevat. De basis voor dit boek is het eerdere werk *Articulatie in de praktijk – consonanten*, maar de opzet is enigszins anders.

De oefeningen voor de consonantgroepen in deel 1 worden aangeboden per groep van medeklinkers (consonanten), volgens de meest gangbare indeling van deze spraakklanken. Per groep wordt elke consonant afzonderlijk behandeld.

We bespreken per medeklinker ook de meest voorkomende fouten en hun mogelijke oorzaak. Daarbij willen we de volgende opmerking maken: met 'oorzaak' bedoelen we in dit geval puur wat er articulatorisch functioneel misloopt. De bespreking van primaire en organische oorzaken valt buiten de opzet van dit boek. Daarvoor verwijzen we naar de gespecialiseerde logopedische vakliteratuur over dit onderwerp.

Telkens worden oefeningen aangeboden op het niveau van lettergrepen, woorden en zinnen. Meestal volgen dan nog oefeningen op tekstniveau. Bij de woorden hebben we, waar voldoende oefenstof beschikbaar was, getracht eerst woorden op te nemen die eerder eenvoudig zijn én visueel uitbeeldbaar, daarna volgen moeilijkere en abstractere woorden. We maken, waar voldoende oefenstof voorradig is, een opdeling in een- en meerlettergrepige woorden. Bij minimaal van elkaar verschillende klanken wordt in wisselrijtjes voorzien (bv. fee – vee, saai – zaai).

Ten slotte komen ook discriminatieoefeningen aan bod voor klanken die vaak met elkaar worden verward.

In het vorige boek kwamen dezelfde combinaties voor op meerdere plaatsen. Zo waren er bijvoorbeeld oefeningen voor de tr zowel onder het hoofdstuk van de t als van de r, waardoor er vaak dubbel materiaal was. Nu zijn alle mogelijke

medeklinkerverbindingen op woord-, woordgroep- en zinsniveau gebundeld in een apart deel, namelijk deel 2: consonantverbindingen.

Uitzondering op de regel zijn de verbindingen midden in een woord. Die hebben we om praktische redenen bij de behandelde hoofdklank gezet.

Bij dit boek hoort een digitale versie via het platform Sofia, waarbij het doel is dat je zo snel mogelijk kunt doorklikken naar het oefenmateriaal dat je nodig hebt. Het bevat visueel materiaal voor de meest gangbare consonanten, in hun verschillende posities in een woord en in medeklinkerverbindingen.

Waar de paper copy op tekstniveau vooral materiaal bevat dat geschikt is voor volwassenen, vind je in het digitale gedeelte ook eenvoudig materiaal op kinderniveau.

Op het digitale platform wordt in basismateriaal voorzien, voornamelijk foto's.

Er zijn bewust geen auditieve oefeningen opgenomen. Op basis van het aangeboden materiaal kan de therapeutspraakleraar zelf oefeningen bedenken voor bijvoorbeeld auditieve discriminatie, of identificatie van correcte versus foute uitspraak.

Dit oefenboek is bedoeld als hulpmiddel voor wie te maken heeft met het inoefenen, bijschaven of verbeteren van de uitspraak. Dat kan op zichzelf zijn maar ook als leraar en in de eerste plaats als therapeut. De gebruiker kan zelf uitkiezen welk oefenmateriaal nodig is in welke oefensituatie.

Het is ook niet de bedoeling volledig te zijn, maar om in een ruim en werkbaar aanbod aan basismateriaal te voorzien.

Ten slotte willen wij nog een belangrijke opmerking maken. Dit boek kan door velen gebruikt worden en uiteraard ook door niet-logopedisten. Het kan echter een logopedische behandeling niet vervangen. Een diepgaand onderzoek en een grondige therapie voor specifieke articulatiestoornissen blijven in de eerste plaats de taak van de logopedist.

Greet Huybrechts

Indeling van de consonanten

De medeklinkers worden gevormd doordat er vernauwingen of afsluitingen worden aangebracht in het spraakkanaal. De meeste indelingen van de consonanten worden gemaakt naargelang de plaats waar en de wijze waarop de modificaties plaatsvinden.

De uitgedemde lucht kan langs de mond (oraal) of langs de neus (nasaal) ontsnappen. In het Nederlands zijn er slechts drie nasale medeklinkers, met name n, m en ng. Het al of niet in trilling brengen van de stembanden leidt tot het belangrijke onderscheid tussen stemhebbende en stemloze spraakklanken.

Een verdere opdeling naargelang de **articulatiwijze** is de volgende (Collier & Droste, 1977):

1. **occlusieven**: hierbij wordt de luchtstroom gedurende een korte tijd volledig onderbroken. Bij loslating ontsnapt de lucht met een plofachtig geluid. Daarom worden ze vaak explosieven genoemd. Voorbeelden zijn p, t, k en d;
2. **lateralen**: de lucht ontsnapt hierbij zijwaarts langs een of beide kanten van een vernauwing in het mondkanaal. Een voorbeeld hiervan is de l-klank;
3. **trilklanken**: onder invloed van de uitstromende lucht trilt hierbij één articulator tegen een andere, zoals bij de r;
4. **fricatieven**: die ontstaan doordat twee articulatoren zo dicht bij elkaar worden gebracht dat de passerende lucht in een wervelstroom wordt omgezet, zodat een schurend geluid ontstaat. Stemhebbende fricatieven zijn z en v, hun stemloze tegenhangers s en f;
5. **semivocalen**: bij deze klanken wordt de luchtstroom meer vernauwd dan bij de klinkers, maar ontstaat er geen turbulente ruis. Voorbeelden zijn w en j.

Het onderscheid naargelang de **articulatieplaats** wordt meestal gemaakt door de twee articulatoren aan te geven, die worden samengebracht om de luchtdoorgang te vernauwen of af te sluiten. Zo komt men tot de volgende indeling:

1. **bilabiaal**: die worden gevormd door afsluiting of vernauwing tussen onderen bovenlip, zoals bij b, p of m;
2. **labiodentiaal**: medeklinkers van deze soort ontstaan door contact tussen onderlip en boventanden. Voorbeelden zijn f en v;

3. **apico-alveolaar**: de tongpunt wordt in contact gebracht met de alveolare boog, net boven de boventanden, zoals bij l, t en d, maar ook bij de boventandse s;
4. **palataal**: de voorzijde van de tong wordt in contact gebracht met het harde verhemelte. Zo ontstaan de fricatieven sj en zj;
5. **velaar**: hierbij wordt de achterzijde van de tong in contact gebracht met het velum (zachte verhemelte). Voorbeelden hiervan zijn g, k en ng;
6. **uvulaar**: als de achterzijde van de tong in contact komt met de huid (uvula), ontstaat de huig-r;
7. **laryngaal**: de spraakstroom wordt hierbij vernauwd ter hoogte van het strottenhoofd. De h is de spraakklank die daarbij wordt gevormd.

Samenvattend krijgen we dan het volgende schema van de belangrijkste Nederlandse consonanten:

medeklinker	articulatieplaats	articulatiwijze	+/- stem	oraal (o) nasaal (n)
b	bilabiaal	occlusief	+	o
d	apico-alveolaar	occlusief	+	o
f	labiodentaal	fricatief	-	o
g	velaar	fricatief	+	o
h	laryngaal	semivocaal	+	o
j	palataal	semivocaal	+	o
k	velaar	occlusief	-	o
l	apico-alveolaar	lateraal	+	o
m	bilabiaal	occlusief	+	n
n	apico-alveolaar	occlusief	+	n
p	bilabiaal	occlusief	-	o
r	apico-alveolaar	trilklink	+	o
R	uvulaar	trilklink	+	o
s	apico-alveolaar	fricatief	-	o
t	apico-alveolaar	occlusief	-	o
v	labiodentaal	fricatief	+	o
w	bilabiaal	semivocaal	+	o
z	apico-alveolaar	fricatief	+	o
ch	velaar	fricatief	-	o
ng	velaar	occlusief	+	n
sj	palataal	fricatief	-	o
zj	palataal	fricatief	+	o

DEEL 1

De consonantgroepen

p – b – m

Het gemeenschappelijke kenmerk van deze medeklinkers is hun articulatieplaats: beide lippen sluiten de mond af, kort met een plof voor de orale klanken en langer voor de nasale m.

p is een orale, stemloze, bilabiale occlusief

Met andere woorden:

- de lucht ontsnapt langs de mond;
- de stembanden trillen niet;
- er wordt een plofklank gevormd door afsluiting met beide lippen.

Veelvoorkomende fouten bij het uitspreken van deze klank

- Fout p wordt vervangen door een verhemelteklaap
Oorzaak het velum kan de afsluiting niet volhouden; de lucht ontsnapt door de neus
- Fout p wordt als f uitgesproken
Oorzaak onvoldoende lipsluiting, de afsluiting wordt gemaakt met de boventanden op de onderlip in plaats van met beide lippen
- Fout p wordt slap uitgesproken, met mee opbollen van de wangen
Oorzaak onvoldoende lipspanning in lippen en wangen
- Fout bij het uitspreken van p komt er speeksel uit de mond
Oorzaak vaak is dit onappetijtelijke gebrek te wijten aan een te krachtige, een te gespannen articulatie

1. p in lettergrepen

a) Oefen van traag naar snel

pa	pa	pa	pa	pa	pa	paa	paa	paa	paa	paa	paa
pe	pe	pe	pe	pe	pe	pee	pee	pee	pee	pee	pee
pi	pi	pi	pi	pi	pi	pie	pie	pie	pie	pie	pie

po	po	po	po	po	po	poo	poo	poo	poo	poo	poo
pu	pu	pu	pu	pu	pu	puu	puu	puu	puu	puu	puu
pij	pij	pij	pij	pij	pij	poe	poe	poe	poe	poe	poe

b) Ritmische reeksen in stijgend tempo

páa	papa	páa	paa	papa	páa	paa	paa
pée	pepe	pée	pee	pepe	pée	pee	pee
píe	pipi	píe	pe	pipi	píe	pie	pie
...				...			
appe	appe	appe	ap	apaa	apaa	apaa	apaa
epe	epe	epe	ep	epee	epee	epee	epee
ippe	ippe	ippe	ip	ipie	ipie	ipie	iepe
...				...			
tippe	tippe	tippe	tip	pakke	pak	pak	pak
tappe	tappe	tappe	tap	pikke	pik	pik	pik
toppe	toppe	toppe	top	pukke	puk	puk	puk
...				...			

c) Doe de voorgaande oefeningen met gemengde klinkers

papa	pee	pie	poo	keppe	koppe	koppe	keppe	koppe
paa	papa	puu	puu	pitte	potte	putte	pot	pot
apaa	apee	apie	apoe	tippe	toppe	tappe	tippe	tap
...								

2. p vooraan in een woord

a) Eenlettergrepige woorden

pad	pak	pan	pap	paal
paard	paars	pen	pet	peer
pil	pit	pink	pint	poes
poort	poot	pop	pot	puist
peuk	pa	pis	paf	pal
pas	paar	pest	put	pik
pin	pomp	poos	pacht	part
palm	pand	pech	per	pek

pels	pers	peen	pees	pif
poel	poen	pond	pook	pool
puin	puur	pauk	paus	perk
park	past	pel	pils	punt

b) Meerlettergrepige woorden

pantoffel	Pasen	penseel	peterselie	piano
pinguïn	politie	puzzel	pyjama	potlood
paleis	paling	panter	parachute	parasol
parel	Parijs	parkiet	pastoor	pater
perzik	pinda	pistool	poedel	pony
pardon	passen	peuter	pudding	puree
parfum	Parijs	perfect	persoon	peuzelen
picknick	piloot	poeder	poema	page
pagina	pakket	palet	paneel	paniek
pantser	parket	positie	punctie	panda
partij	patrijs	pauze	pelgrim	percent
perron	pilaar	Polen	portret	publiek
pygmee	paradijs	pasfoto	passagier	pekinees
pensioen	periode	perkament	poëzie	petroleum

c) Woordgroepen

piet en pol	potten en pannen
poten van paarden	perfecte pudding
piepkleine peuters	potjes met pillen
paarse pauwen	pannenkoek met pinda's
pen en papier	de punt van de passer
putten en pieken	Poolse pelgrims

d) Zinnen

Mijn poes eet als een panter.
 Het potlood heeft geen punt.
 Is een poema groter dan een paard?
 In de pot staat een paarse petunia.
 In Parijs koop ik parfum.
 Zijn pink zat tussen de poort.

Piet eet pap met pindakaas.
 De poppenkast is een paradijs voor peuters.
 De piloot peuterde aan zijn parachute.
 De pianist droeg een piekfijn pak.
 Op het perron pikte men haar parels en haar portefeuille.
 In deze periode kun je de pitten van perziken planten.
 Peter heeft een parkiet, een poedel en een pekinnees.
 Die purperen pull paste Petra perfect.

3. p midden in een woord

a) Woorden

apen	rapen	slapen	gapen	klappen
trappen	piepen	lippen	stippen	opa
open	snoepen	appel	zwepen	knuppel
lappen	sappen	happen	stappen	grappen
repen	liepen	riepen	zwiepen	wippen
dopen	hopen	lopen	kropen	knoppen
foppen	moppen	roepen	groepen	huppen
slepen	kruipen	heupen	gepot	rijpen
grijpen	knijpen	apart	kapot	kapel
gepast	gepikt	gepoetst	gepost	kapen
gappen	tappen	flappen	knappen	nepen
gepen	grepen	deppen	reppen	steppen
greppel	kleppen	gepest	griepen	dippen
flippen	nippen	zopen	knuppel	tepel
klepel	kuipen	zuipen	kreupel	geperst
klepel	kuiper	stuipen	doping	apert
opaal	Opel	koper	leper	episch
epistel	kapittel	kapitein	super	koepel

b) Woordgroepen

de kapitein roepen	hopen stippen
kapotte lappen	stappen op de trappen
een kapotte lepel	twee kippen die wippen
op de toppen lopen	poppen knippen uit papier
grappen of moppen	slapen en gapen
happen in een rijpe appel	een superopa

c) Zinnen

Zit niet te gapen, ga liever slapen.
Als de deur open staat, hoef je niet te kloppen.
Met deze knoppen kun je zappen.
Wil je eens stoppen met roepen?
Van het lopen moest hij naar adem happen.
Met zulke slechte heupen zul je kreupel blijven lopen.
Ik kan hopen pepermuntjes snoepen.
De papieren vlieger hing in repen in de wind te zwiepen.
Apen maken voor ze slapen de beste grappen.
Opa is de papa van papa.

4. Wisselrijtjes p midden – achteraan

happen – hap	sappen – sap	mappen – map
apen – aap	rapen – raap	slapen – slaap
steppen – step	strepen – streep	zwepen – zweep
wippen – wip	kippen – kip	lippen – lip
koppen – kop	knopen – knoop	poppen – pop
gappen – gap	tappen – tap	kappen – kap
gapen – gaap	kapen – kaap	knapen – knaap
meppen – mep	reppen – rep	knepen – kneep
piepen – piep	liepen – liep	zwiepen – zwiep
doppen – dop	foppen – fop	moppen – mop
dopen – doop	stoppen – stop	slopen – sloop
roepen – roep	stoepen – stoep	groepen – groep
grijpen – grijp	slijpen – slijp	kruipen – kruip

5. p achteraan in een woord

a) Woorden

sap	kap	lap	pap	map
hap	aap	gaap	raap	klep
web	reep	streep	wip	kip
lip	stip	kop	stop	knop
knoop	soep	zweep	pijp	step
slaap	knaap	knap	heb	mep
hip	diep	liep	riep	griep

mop	top	klop	doop	hoop
koop	loop	kruip	roep	dip
stoep	groep	kneep	rijp	grijp
knijp	begrijp	kuip	heup	loop
gap	nap	tap	kaap	rep
dop	fop	nop	prop	sop
flop	slijp	druip	sluip	loep

b) Woordgroepen

een raap in de soep	hiep hiep hoera
een diepe kuip	poep op de stoep
een kip zonder kop	een stip of een nop
een hoop snoep	een klop op de knop

c) Zinnen

Ik snap er geen knijt van.
 Die mop is een flop.
 De beste van de groep lag op kop.
 Ik sta hier knap voor aap!
 Snap je de grap?
 Eén twee hop, de roltrap op.
 De knaap reed met zijn step op de stoep.
 Neem rap een hap van die lekkere pap.
 Met een klap sluit Jaap de klep van zijn map.
 Drop te koop, stop en stap binnen!
 Kap rijmt op sap en doop op hoop.

6. p in verbindingen midden in een woord

a) Woorden

afpakken	bakpan	buikpijn	hoofdpijn	doelpunt
wimper	tuinpoort	karper	visput	uitpakken
ontploffen	wegpakken	afpellen	doofpot	afplukken
drafpaard	luchtpost	oogpupil	deegpap	drukpers
haakpen	honkbalpet	raakpunt	rookpluim	strekpees
Alpen	balpunt	tjilpen	appelpap	amper
dompelen	jumper	kompel	warempel	aanpak

weenpop	onpaar	aanpalen	inpalmen	harpoen
nierpijn	oorpuist	verpatst	herpakken	huurprijs
smeerput	speerpunt	smeerpoes	verpinken	dorpel
bespuiten	poespas	viespeuk	haspel	danspaar
eetpeer	ontpit	noordpool	zuidpool	ompraten
knelpunt	zwalpen	ontsporen	inplannen	

b) Woordgroepen

noordpool en zuidpool	tjilpen en tjirpen
buikpijn en nierpijn	een karper in een visput
amper verpinken	een doelpunt verpatsen
een rookpluim boven de Alpen	viespeuken en smeerpoezen

c) Zinnen

Die visput zit vol karpers.

Goede eetperen zijn onbespoten.

Na de ontploffing steeg een rookpluim ten hemel.

In de doofpot steken is een bizarre aanpak.

Die viespeuk wilde het meisje inpalmen.

Hij wou de honkbalpet die hij per luchtpost kreeg, snel uitpakken.

Na het tweede tegendoelpunt hebben ze zich warempel nog herpakt.

Het danspaar betrad het podium met veel poespas.

De huurprijs van het aanpalend pand is amper de moeite.

Zonder inpakken of uitpakken trok hij van de noordpool naar de zuidpool.

De kompel verpatste alles, tot dorpels en drempels toe.

7. Gemengde toepassingen

a) Woorden

pap	piep	pop	pup	pomp
papegaai	papier	pipo	pamper	peper
poespas	purper	periscoop	populier	pollepel
poppenkast	piepen	proper	pijp	oppeppen
papa	poppenkop	pispaal	piepen	paraplu
paperassen	proppen	pompen	pijpen	pappot
pietepeuterig	prietpraat	papaver	populier	populair
paardenpoot	pijpenkop	propeller	potplant	pupil
printplaat	pretpark	prepareren	pluspapa	appelsap

b) Woordgroepen

pap voor de pop

papieren parapluutjes

opscheppen met de pollepel

peper stampen

c) Zinnen

Papegaaien vind je eerder in palmbomen dan in populieren.

Het poppetje droeg een papieren parapluutje.

Papa heeft een hekel aan die poespas met paperassen.

De apen van het dierenpark zaten pinda's te pellen.

Pietje Puk is een populaire paperbackfiguur.

Pa en Paul proesten het uit van de peper in de soep.

Zonder klompen kwam Pieter de paardenstallen in gehuppeld.

Pietepeuterig zit zij de graatjes uit de karper te peutenen.

Ze tapt water aan de oude, piepende pomp.

De smid klopt een nieuw hoefijzer op de poot van het paard.

8. Discriminatie p – f

a) Woorden

fa – pa

fan – pan

faal – paal

fel – pel

fut – put

fik – pik

Fin – pin

fit – pit

fap – kap

laf – lap

paf – pap

maf – map

gaaf – gaap

raaf – raap

slaaf – slaap

hef – heb

streef – streep

klif – clip

dief – diep

liep – lief

pief – piep

grief – griep

mof – mop

pof – pop

tof – top

stof – stop

doof – doop

loof – loop

poef – poep

groef – groep

rijf – rijp

kuif – kuip

gaf – gap

zweef – zweep

dof – dop

druif – druip

pof – pop

faling – paling

laffe – lappen

paffen – pappen